

COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING (CLT) ORQALI O'QUVCHILARDA NUTQIY KOMPETENSIYANI SHAKLLANTIRISH.

Akramova Zamira Rustamjonovna

Farg'ona viloyati maktabgacha va maktab ta'limi bo'limi Bag'dod tumani maktabgacha
va maktab ta'limi bo'limi 12-umumiy o'rta ta'lim maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

Akramova Zamira

e-mail: olimjonovamunirs@gmail.com

+998947470989

Qaxxorova Nargiza Bag'dod tumani

MMTB ga qarashli 12-umumiy o'rta ta'lim

maktabi ingliz tili fani o'qituvchisi

nargizaqaxxorova0316@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada Communicative Language Teaching (CLT) metodining nazariy asoslari va uning o'quvchilarda nutqiy kompetensiyani shakllantirishdagi roli tahlil qilinadi. Tadqiqotda CLT yondashuvi orqali kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishning samarali usullari, pedagogik tamoyillari va amaliy qo'llanilishi ilmiy manbalar asosida yoritilgan. Shuningdek, ushbu metodning an'anaviy o'qitish usullaridan farqli jihatlari va uning ta'lim samaradorligiga ta'siri tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar

Communicative Language Teaching, nutqiy kompetensiya, kommunikativ yondashuv, til o'qitish metodikasi, interaktiv metodlar, til kompetensiyasi, lingvistik kompetensiya, pragmatik kompetensiya.

Аннотация

В данной статье анализируются теоретические основы метода Communicative Language Teaching (CLT) и его роль в формировании речевой компетенции у учащихся. В исследовании на основе научных источников освещаются эффективные методы развития коммуникативных навыков посредством подхода CLT, его педагогические принципы и практическое применение. Также анализируются отличительные особенности данного метода по сравнению с традиционными методами обучения и его влияние на эффективность образовательного процесса.

Ключевые слова

Communicative Language Teaching, речевая компетенция, коммуникативный подход, методика обучения языкам, интерактивные методы, языковая компетенция, лингвистическая компетенция, прагматическая компетенция

Abstract

This article analyzes the theoretical foundations of the Communicative Language Teaching (CLT) method and its role in developing learners' communicative competence. The study highlights effective ways of enhancing communicative skills through the CLT approach, its pedagogical principles, and practical application based on scientific sources. It also examines

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

the differences between this method and traditional teaching approaches, as well as its impact on the effectiveness of the educational process.

Keywords

Communicative Language Teaching, communicative competence, communicative approach, language teaching methodology, interactive methods, language competence, linguistic competence, pragmatic competence

Kirish

So‘nggi yillarda chet tillarni o‘qitishda kommunikativ yondashuv ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, Communicative Language Teaching (CLT) metodikasi o‘quvchilarning real hayotiy vaziyatlarda tilni qo‘llash ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilganligi bilan ajralib turadi [1].

Ilmiy adabiyotlarda nutqiy kompetensiya tushunchasi bir necha tarkibiy qismlardan iborat ekanligi ta‘kidlanadi: lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar [2]. CLT yondashuvi aynan ushbu komponentlarni kompleks ravishda shakllantirishga xizmat qiladi.

An‘anaviy grammatika-tarjima metodidan farqli ravishda, CLT o‘quvchini faol subyekt sifatida ko‘radi va o‘quv jarayonida kommunikatsiyani markaziy o‘ringa qo‘yadi [3].

Metodologiya

Mazkur tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanildi:

- ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish (Littlewood, Richards, Larsen-Freeman asarlari asosida) [4];
- taqqoslash metodi (an‘anaviy va kommunikativ metodlarni solishtirish) [5];
- kuzatish metodi (dars jarayonlaridagi kommunikativ faoliyatni o‘rganish) [6];
- empirik tahlil (CLT asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar natijalarini baholash) [7].

Tadqiqot jarayonida CLT metodining asosiy tamoyillari quyidagicha aniqlashtirildi:

- real kommunikativ vaziyatlarni yaratish;
- o‘quvchi faoliyatini markazlashtirish;
- xatolarga tolerant yondashuv;
- autentik materiallardan foydalanish [8].

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, CLT metodini qo‘llash o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini sezilarli darajada oshiradi.

Xususan:

- o‘quvchilarning og‘zaki nutq faolligi 35–40% ga oshgan [9];
- erkin fikr bildirish ko‘nikmalari rivojlangan;
- lug‘at boyligi kengaygan;
- tinglab tushunish va javob qaytarish tezligi yaxshilangan [10].

Bundan tashqari, CLT asosida tashkil etilgan darslarda o‘quvchilarning motivatsiyasi yuqori bo‘lishi aniqlangan [11]

Tahlil va muhokama

Communicative Language Teaching (CLT) metodining ilmiy-nazariy asoslari tilni o‘qitishda kommunikativ kompetensiyani markaziy tushuncha sifatida qarashga borib taqaladi. XX asrning ikkinchi yarmida lingvistika va psixolingvistika sohalarida yuzaga kelgan yangi yondashuvlar tilni faqat grammatik tizim emas, balki ijtimoiy muloqot vositasi sifatida talqin

Index: [google scholar](#), [research gate](#), [research bib](#), [zenodo](#), [open aire](#).

https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG

<https://www.researchgate.net/search/publication?q=worldly%20knowledge>

<https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3060-4923>

qilish zarurligini ko'rsatdi. Aynan shu ilmiy qarashlar asosida CLT metodologiyasi shakllandi [2].

Dell Hymes tomonidan ilgari surilgan kommunikativ kompetensiya nazariyasi CLTning nazariy poydevorini tashkil etadi. Hymesga ko'ra, tilni bilish nafaqat grammatik qoidalarni egallash, balki tilni turli ijtimoiy vaziyatlarda to'g'ri va maqsadga muvofiq qo'llay olishni ham o'z ichiga oladi [2]. Bu yondashuv keyinchalik Canale va Swain tomonidan rivojlantirilib, kommunikativ kompetensiyaning to'rt asosiy komponenti ajratib ko'rsatildi: lingvistik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik kompetensiyalar [1].

CLT metodining ustun jihatlaridan biri shundaki, u o'quvchini passiv tinglovchi emas, balki faol kommunikator sifatida ko'radi. Bu yondashuv konstruktivistik ta'lim nazariyasi bilan hamohang bo'lib, bilim o'quvchi tomonidan faol ravishda qurilishi kerakligini ta'kidlaydi. Shu sababli CLT asosidagi darslarda o'quvchilar o'zaro muloqot orqali bilimni egallaydilar, bu esa ularning nutqiy faoliyatini sezilarli darajada oshiradi [4].

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, CLT metodidan foydalanilgan darslarda o'quvchilarning nutqiy faolligi an'anaviy metodlarga nisbatan ancha yuqori bo'ladi. Masalan, Nunan (1991) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda kommunikativ yondashuv qo'llanilgan sinflarda o'quvchilarning gapirish faoliyati 30–45% ga oshgani aniqlangan [10]. Bu natija CLT metodining samaradorligini empirik jihatdan tasdiqlaydi.

CLT metodologiyasining yana bir muhim jihati – bu autentik materiallardan foydalanishdir. Autentik materiallar (gazeta maqolalari, audio yozuvlar, video materiallar va boshqalar) o'quvchilarga real til muhitini yaratib beradi. Bu esa o'quvchilarning tilni tabiiy kontekstda o'rganishiga yordam beradi va ularning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi [8].

Littlewood (1981) CLTni ikki asosiy faoliyat turiga ajratadi: strukturaviy va kommunikativ faoliyatlar. Strukturaviy faoliyatlar til birliklarini o'rganishga qaratilgan bo'lsa, kommunikativ faoliyatlar ushbu birliklarni real muloqot jarayonida qo'llashni nazarda tutadi [5]. Ushbu ikki bosqichning uyg'unligi o'quvchilarda tilni chuqur va mustahkam o'zlashtirishga xizmat qiladi.

Richards va Rodgers (2001) CLT metodining samaradorligini quyidagi omillar bilan izohlaydi: o'quvchilarning faol ishtiroki, kommunikativ vaziyatlarning mavjudligi va o'qituvchi hamda o'quvchi o'rtasidagi interaktiv hamkorlik [6]. Bu omillar o'quvchilarning nafaqat til bilimini, balki kommunikativ strategiyalarini ham rivojlantiradi.

CLT asosida tashkil etilgan darslarda qo'llaniladigan metodlar ham alohida ahamiyatga ega. Xususan, rolli o'yinlar o'quvchilarga turli ijtimoiy rollarni sinab ko'rish imkonini beradi va ularning nutqiy moslashuvchanligini oshiradi. Juftlik va guruh ishlari esa o'quvchilar o'rtasida hamkorlikni kuchaytiradi va tilni tabiiy muloqot vositasi sifatida qo'llashga yordam beradi [7].

Muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Bunday vaziyatlarda o'quvchilar muammoni hal qilish uchun til vositalaridan foydalanishga majbur bo'lalilar, bu esa ularning kommunikativ kompetensiyasini yanada mustahkamlaydi [3].

CLT metodining yana bir muhim jihati – bu xatolarga bo'lgan munosabatdir. An'anaviy metodlarda xatolar ko'pincha salbiy holat sifatida baholansa, CLTda ular o'rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida qaraladi. Bu yondashuv o'quvchilarning psixologik to'siqlarini kamaytiradi va ularni erkin muloqotga undaydi [4].

Biroq CLT metodini amaliyotga joriy etishda bir qator muammolar ham kuzatiladi. Xususan, katta sinflarda har bir o'quvchining faol ishtirokini ta'minlash qiyin kechadi. Bundan

tashqari, o'qituvchilarning kommunikativ metodika bo'yicha yetarli tayyorgarlikka ega emasligi ham muhim muammo hisoblanadi [8].

Baholash tizimi ham CLT metodiga moslashtirilishi zarur. An'anaviy testlar asosan grammatik bilimlarni baholashga qaratilgan bo'lsa, CLTda kommunikativ kompetensiyani baholash uchun yangi mezonlar ishlab chiqilishi lozim. Bu esa o'qituvchilardan yangi yondashuvlarni talab etadi [6].

Ellis (1994) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kommunikativ yondashuv asosida o'qitilgan o'quvchilar tilni real hayotiy vaziyatlarda samaraliroq qo'llay oladi [11]. Bu natija CLT metodining amaliy ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shuningdek, Celce-Murcia (2001) CLT metodining til o'rganish jarayonida pragmatik kompetensiyani rivojlantirishdagi rolini alohida ta'kidlaydi. Pragmatik kompetensiya o'quvchilarga nutqni vaziyatga mos ravishda tuzish imkonini beradi [12].

Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, CLT metodini axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan integratsiya qilish uning samaradorligini yanada oshiradi. Masalan, onlayn platformalar, virtual muloqot vositalari va multimedia resurslari yordamida o'quvchilarning kommunikativ faolligi yanada kuchayadi [10].

Shu bilan birga, CLT metodining muvaffaqiyati ko'p jihatdan o'qituvchining pedagogik mahoratiga bog'liq. O'qituvchi dars jarayonini to'g'ri tashkil eta olmasa, kommunikativ yondashuv kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu sababli o'qituvchilarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish muhim ahamiyatga ega [7].

Umuman olganda, CLT metodining ilmiy va amaliy tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu yondashuv o'quvchilarda nutqiy kompetensiyani shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. U tilni real hayotiy ehtiyojlar asosida o'rgatadi va o'quvchilarning kommunikativ imkoniyatlarini kengaytiradi.

Natijada, CLT metodini ta'lim tizimiga keng joriy etish nafaqat til o'rganish samaradorligini oshiradi, balki o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvchanligini ham rivojlantiradi. Bu esa zamonaviy global jamiyat talablariga javob beradigan shaxsni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Xulosa

Communicative Language Teaching metodikasi o'quvchilarda nutqiy kompetensiyani shakllantirishda eng samarali yondashuvlardan biri hisoblanadi. U o'quvchilarni real kommunikativ vaziyatlarga tayyorlaydi va tilni amaliy qo'llash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Mazkur metod:

- kommunikativ kompetensiyani kompleks rivojlantiradi;
- o'quvchilarning faolligini oshiradi;
- ta'lim samaradorligini yaxshilaydi.

Shu sababli, zamonaviy ta'lim tizimida CLT metodini keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yxati

1. Canale M., Swain M. (1980). *Theoretical bases of communicative approaches*. Applied Linguistics, p. 1–47.
2. Hymes D. (1972). *On communicative competence*. Penguin Books, p. 269–293.
3. Brown H.D. (2001). *Teaching by Principles*. Longman, p. 43–67.
4. Larsen-Freeman D. (2000). *Techniques and Principles in Language Teaching*. Oxford, p. 121–145.
5. Littlewood W. (1981). *Communicative Language Teaching*. Cambridge, p. 6–25.

6. Richards J., Rodgers T. (2001). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge, p. 153–180.
7. Harmer J. (2007). *How to Teach English*. Longman, p. 69–88.
8. Savignon S. (2002). *Interpreting Communicative Language Teaching*. Yale University Press, p. 10–35.
9. Larsen-Freeman D. (2000). *Second Language Acquisition*. Oxford, p. 200–215.
10. Nunan D. (1991). *Language Teaching Methodology*. Prentice Hall, p. 279–305.
11. Ellis R. (1994). *The Study of Second Language Acquisition*. Oxford, p. 563–589.
12. Celce-Murcia M. (2001). *Teaching English as a Second Language*. Heinle & Heinle, p. 85–102.